

SALGIN HAYVAN HASTALIKLARI ÖRNEKLERİNDEN

COVID-19 KONTROLÜ

Yeni corona virüs enfeksiyonu COVID-19 pandemi oluşturmuştur. İnsanlarda epidemi ve pandemi ile seyreden hastalıklar gibi hayvanlarda pandemik ve enzootik tarzda seyreden birçok hastalık bulunmakta ve özellikle enzootik tarzdaki enfeksiyonlar sık karşılaştığımız problemlerdir. Pandemi ile seyreden hayvan hastalıklarına en iyi örnek sığır vebasıdır. Sığır vebasısı 1700'li yıllarda milyon sığırın ölümüne yol açtığından 1762'de Fransa'nın Lyon kentinde ilk Veteriner Fakültesi kurulmasına neden olmuştur. COVID-19 gibi %90-100 oranında morbidite ile pandemi düzeyinde seyreden sığır vebasısında mortalite oranı da hemen hemen aynıdır. COVID-19'un sığır vebasısına göre avantajı ölüm oranının düşük olmasıdır; ancak dezavantajı aşısının şu an olmamasıdır.

Hayvanlarda sığır vebasısı dışında birçok salgın hastalık görülmekte olup, enfeksiyon hastalıklarının kliniği alanında çalışan veteriner hekim olarak görüşlerimi paylaşmak istiyorum.

1-Neden daha çok kişiye test yapılmalı?

COVID-19'un kontrolünde klinik mikrobiyoloji, enfeksiyon hastalıkları uzmanlarının birçoğu ve özellikle halk sağlığı uzmanlarının üzerinde durduğu konu, çok sayıda test yapıp salgının kontrol altına alınmasıdır. Bunun en iyi örneklerini Güney Kore ve Almanya'da görüyoruz. Şu anda ülkemizde çoğunlukla solunum şikayeti geçiren ve akciğer tomografisinde pneumoni bulguları tespit edilen kişilerde tanı testi uygulanmaktadır. Özellikle klinik mikrobiyolog ve enfeksiyon hastalıkları uzmanlarının da çok iyi bileceği gibi enfeksiyon salgın hastalıklarının tanısında, klinik bulgularla beraber epidemiyolojik bilgiler göz önünde bulundurulur. Hayvanlarda sıkça karşılaştığımız salgın ve bulaşıcı hastalık deneyimlerimizde klinik bulgu ve epidemiyolojik bilgilerle tanı yapılabilir. Bir bölgede hayvanlarda hastalık ilk çıktığında tanının kesinleşmesi için laboratuvar testlerine başvurulur. Aynı bölgede benzer semptomlarla seyreden hasta hayvanların hepsine test uygulanmadan durum o enfeksiyon hastalık olarak kabul edilir. Bu nedenle enfeksiyonun yayılmasının sınırlandırılması ve kontrol altına alınması için şüpheli durumlarda test yapılmalıdır. Ancak klinik tanı konulmuş olaylarda tanının kesinleşmesi ve gerekli resmi işlemlerin yapılması ve protokollerin uygulanması için teste gereksinim vardır. Tıp doktorlarının da çok iyi bildiği gibi, bilgisayarlı tomografi ise herhalde yalnız hastalığın akciğer bulgularının derecesi ve seyrini değerlendirme için yapılabilir. Eğer büyük çoğunluğu akciğer tomografisi çekilecek düzeye gelmiş hastalarda bu yapılacak olursa enfeksiyonun yayılmasının önüne geçmekte geç kalınmış olur.

2-Neden erken dönemde test yapılmalı?

Hayvanlarda subklinik seyreden enfeksiyon hastalıklarının kontrolünde test et, elimine et, biyogüvenlik (TEB) kuralları uygulanır. Aşısı olan enfeksiyonlarda buna aşılama da (TEBA) eklenir. Eğer çiftliklerde hayvanlarda yalnız klinik belirti gösteren hayvanlara test uygulanırsa çok geç kalınmış olur, çünkü klinik olarak hasta hayvanın yanında çok sayıda subklinik enfekte hayvan var demektir. Buna da buzdağı prensibi adını vermekteyiz. Yani 1-2 tane klinik hasta hayvan olduğunda enfeksiyonun özelliğine göre değişmekle birlikte 20-100 kadar enfekte hayvan var demektir. COVID-19 enfeksiyonunda da şüpheli kişilere test ile tanısı yapıldıktan sonra bu insanların izole olması hastalığın yayılmasını önleyecektir. Şüpheli kişilere test yapılmasına da doktor karar vermelidir.

3- Hastaların izole edilmesi neden çok önemli?

Salgın hayvan hastalıklarının kontrolünde karantina çok önemlidir. Karantina kurallarına uyulmadığında salgın hastalıkları kontrol etmek en büyük sıkıntıdır. Hayvan hastalıklarında bunun en iyi örneği şap hastalığıdır. Bu nedenle hastaların, şüphelilerin izole olması ve karantina uygulanması COVID-19 pandemisinin kontrolü açısından son derece önemlidir.

4- Bütün hastaneler pandemi hastanesi olmalı mı?

Hayvanlarda enfeksiyon hastalıklarının kontrolünde ari işletme sistemi uygulanmaktadır. Hedef tüm işletmelerin enfeksiyon hastalıklardan ari olmasını sağlamaktır. Ancak bütün işletmelerin başlangıçta enfeksiyon hastalıklardan ari olması mümkün olmayacağından hiç olmazsa belli çiftlikleri ari düzeyde tutmaktır. Buna paralel olarak COVID-19 salgınında da bütün hastanelerin pandemi hastanesi **ilan edilmemesi** gerekir. Çünkü hergün yüzlerce önemli sağlık problemi olan kişilerin ihtiyaç olduğunda pandemi olmayan hastanelere gidebilmesi sağlanmalıdır.

5-Geleceğe yönelik olarak enfeksiyon hastalıklarının kontrolünde ne yapılabilir?

Diğer bir konuda pandemi dışındaki enfeksiyon hastalıklarla ilgilidir. Günümüzde Avrupa akreditasyon değerlendirme (EAEVE) sisteminden geçen veteriner fakültelerinde enfeksiyon hastalığa yakalanmış hayvanların barınacağı yerler hastanenin normal girişinden değil, ayrı girişlerinden olma zorunluluğu getirilmiştir. Günümüzde hemen hemen bütün insan hastanelerinde enfeksiyon kliniklerinin ayrı girişleri bulunmamaktadır. Özellikle büyük hastanelerde kardiyoloji, kadın-doğum, onkoloji gibi ayrı binalar halinde hizmet vermektedir. Enfeksiyon hastalıkları kliniklerinin de ayrı binalar halinde olması veya hiç olmazsa girişlerinin ayrı olması herhalde ilgili uzmanlarca üzerinde durulması gereken konu olabilir. Geçmişte de tüberküloz senatoryumları, lepra hastaneleri bunların örneğidir. Bu ayrı giriş ve binalar pandemi durumları için yetersiz olacaktır, ancak daha sınırlı düzeyde bulaşıcı hastalıkları önleme ve kontrol etmede önemli bir biyogüvenlik oluşturacaktır.

COVID-19 pandemisinin yaygın biçimde seyrettiği bugünlerde veteriner hekimlerin hayvan sağlığı ile ilgili görevlerini yaparken diğer insanlarla mesafesini korumalı ve her zaman olduğu gibi zoonotik hayvan hastalıklarından korunmak için eldiven başta olmak üzere gerekli biyogüvenlik önlemlerini almalıdırlar.

Bu salgın süresince özellikle başta doktorlar olmak üzere bütün sağlık çalışanlarına ve çalışmak zorunda kalan bütün vatandaşlarımıza kolaylıklar diliyorum.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.

Prof.Dr. Hasan BATMAZ
Çiftlik Hayvanları Hekimliği Derneği Başkanı
Bursa Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi
İç Hastalıkları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi